

Уривки з оповідання “Обручки” Марши Скрипук

Існують свідчення людей, які втекли з окупованої Радянської України та оприлюднили свідчення свідків про Голодомор. Багато з них було зібрано та опубліковано в 1953 році в книзі під назвою Чорні діла Кремля. Біла книга, том 1: Книга свідчень, під редакцією С.О. Підгайного. З моменту падіння Радянського Союзу з'явилося більше свідчень з перших рук. Існує корисний онлайн-ресурс www.holodomor.ca/education. Оповідання "Обручки" базується на декількох свідченнях з перших рук. Після того, як оповідання було написано в 1999 році, інші свідчення з жахливими паралелями цієї історії змусили автора зрозуміти, наскільки поширеним було те, що пережив Данило в "Обручках".

Голод гостро сидів в пам'яті Данила.

Коли його батько відмовився підписати папери про вручення їхньої крихітної ферми державі, їх родина отримала, так би мовити "ярлик"- "підкуркуль", що означало "бідний фермер, який є прихильником кулаків".

Його батько знав, що комуністи направлять Червону Армію відібрати їхнє зерно. Так він змішав трохи пшениці з порізаною соломною та заховав на горищі. Він також поклав найліпшу пшеницю для посіву під дахом. Мама Данила заховала мішок зерна в коміні.

Солдати, які прийшли, були нахабними та жорстокими. Вони не були з сільської місцевості, тому говорили російською, а не українською мовою. З собою вони принесли спеціальний пристрій у вигляді гострої палки з залізними зубами та мішком, куди складали відібране зерно.

Коли один із солдатів ніс оберемок прихованого зерна до возу, Данило кинувся вперед і схопив декілька стеблів пшениці. " Чому ви це

робите?", вигукнув він.

Чоловік відповів щось по - російськи, що звучало як лайка. Інший солдат Червоної Армії відкрив піч і конфіскував свіжо-спечені хлібини. Вони наклали всю зібрану їжу у візок і забрали його з собою.

Якимось чином, декілька шматочків черствого хліба, які лежали на купі сміття, залишились непоміченими. Родина Данила, яка складалась з тата, мами, трьох молодших братиків, прожила декілька днів на цих шматочках хліба та воді. Його маленька сестричка Лариса, ще була на маминому молоці, тож на одного було менше годувати.

Данило бачив як ті, хто були навколо нього, почали худнути. Одного дня, його мама помітила, коли вмивала лице, що вона відчуває кожную кістку свого черепу. Пізніше, коли Данило виносив відро з мильною водою на подвір'я, він помітив мамин перстень, який зісковзнув з її руки. А вона й не помітила. Його мама не могла зняти срібний перстень з пальця вже роками. Данило висушив його сорочкою і повернув мамі. З цього часу вона носила його на шкіряному шнурочку навколо шії.

Коли шматочки хліба скінчилися, один день пройшов без їжі, тільки на воді. Ноги та живіт Данила почали пухнути від перших ознак голоду. Його батько зловив бездомного котика, який і став їхньою їжею ще на декілька днів. Але чотирирічний братик Данила, Анатолій спух від голоду і помер. Данило зловив їжачка і решта родини їла його ще деякий час.

З приходом зими, всі щури, коти, собаки та птахи в селі зникли. Данило запам'ятав, як і всі інші, що потрібно їсти принаймні один шматочок хліба в день, щоб не спухнути. Якщо почав спухати, то ноги та живіт

були настільки величезними, що не можливо було рухатися. Єдине що залишалося - сидіти і чекати смерті. Коли його мама почала страждати від голоду, Данило не міг дивитись на її тіло, яке гротескно разпирало, ніби ось-ось і трісне. Через це в неї пропало молоко. В результаті Лариса померла. Мама померла наступного дня. Потім пішов з життя десятирічний Василько, а потім і семирічний Іванко.

Данило і батько молилися за померлих. З великою повагою батько зняв шнурочок з шиї дружини, який тримав обручку. Перед тим, як обгорнути навколо своєї шиї, він зняв свою обручку та почепив її на той самий шнурочок.

В маленькій хатці, Данило та його батько просиділи поряд зі своїми рідними, які померли, годинами, навіть днями. Час вже не мав значення.

Вони були з ними поки тіла не почали тхнути. Вони винесли їх на подвір'я. Сільська влада викопала величезну яму на цвинтарі. Кожного ранку вона відправляла візок навколо всіх будинків, щоб зібрати тіла померлих. Вони скидували тіла в яму доки вона не буде повна. Потім вони викопували нову яму.

"Можливо, я був дурнем, коли не віддав нашу землю", одного разу батько Данила сказав вголос. Тоді він і його син ходили до колективу, маючи намір зареєструватися. Але навіть здалеку з дороги вони бачили, що працівникам колгоспів не було краще, ніж кулакам. Єдиними людьми, хто не голодував, були члени Комуністичної партії, адже вони в першу чергу конфісковували зерно. Тому Данило та його батько повернулися додому.

Вони кип'ятили шкіряне взуття і випивали це як бульйон, але це не допомагало віл набряків. Пройшли чутки, що кінь помер від голоду

в комуні, тому Данило, його батько та ще кілька виживших селян пішли до колгоспу з ножами в руках щоб розрізати коня. Не дочекавшись щоб зготувати м'ясо, Данило сів на землю і відрізав від нього криваві шматочки, пожираючи шматочок на місці. М'ясо коня, яке вони забрали, допомогло їм протриматися кілька тижнів.

Коли помер інший кінь в колгоспі, Данило та його батько спробували повторити успіх. Але члени Комуністичної партії зруйнували їх план. Коня кинули в яму і облили кислотою. До того часу, як Данило та його батько потрапили туди, більша частина коня зіпсувалася. Але його батько все одно кинувся на коня. Він відрізав частину задньої чверті від померлого коня. Данило намагався витягнути батька, але батько вже відрізав декілька маленьких шматочків і проковтнув отруєне м'ясо. Батько відразу відчув страшний біль і помер в ту саму ніч.

Данило помолився за батька. Він сидів біля холодного тіла від сутінків до світанку. Так сидів він аж доки не почув скрип коліс воза який збирав тіла. Саме це і відірвало Данила від його роздумів. Коли він витягнув труп батька на поріг рано вранці, Данило помітив щось срібне на шкіряному шнурочку пов'язаного навколо його шиї. Це були батьківські обручки. Данило розв'язав шнурок і зняв його. Він пов'язав його навколо своєї шиї. І раптом він помітив, що обидві срібні обручки виглядають неприродно великими.

Данило пройшов по хаті в останній раз, нібито намагався запам'ятати її. Вона нагадувала ні що інше, а лише однокімнатну брудну халупу. Все коштовне вже давно було обмінано на мізерну кількість їжі. Залишився лише один маленький гострий ніж, і він взяв його. Єдина річ що залишилася була срібна ложка, яка передавалася

від матері до дочки протягом багатьох поколінь. Це була єдина цінна річ від матері. Данило обережно загорнув її у шматочок тканини і поклав її всередину сорочки. Він вийшов з хати і пройшов через замерзлу смугу землі, яка і була їхньою сімейним полем. Заради цього незначного майна вся його родина була знищена. Як він міг залишити це місце? Його сім'я обробляла цей маленький клаптик землі вже скільки поколінь. Данило жажнувся від думки щоб залишити її. Він втратив сім'ю, і це було все, що він мав у світі. Але він знав, що залишся він тут і смерть гарантована. Якби він міг якимось чином вижити, можливо, він міг би це повернути колись.

Коли він йшов по головній вулиці подалі від свого будинку, його вразила абсолютна тиша. Не було чути а ні пташки, а ні пісні, а ні жодної дитини на вулиці.

Дядько Данила мав господарство близько десяти кілометрів від хати де жила його родина. Одного разу батьки взяли Данила, його братів і сестру на сімейне весілля, і тому він знав як дістатися туди. Він відправився, сподіваючись, що там буде краще. Він був настільки слабким від голоду, що його ноги заплеталися. Але в нього не було вибору, крім того, як рухатися вперед. Він часто зупинявся перепочити, і в той час шукав комах і першу весняну траву щоб хоч це з'їсти.

Коли він дістався хати свого дядька, він зрозумів, що там все так само було погано. З великою гостинністю зустріли вони Данилка. Його тітка запропонувала йому страву з кип'яченої води та трави. Данило з'їв. Його дядько з запавшими очима від голоду, тітка, їхні діти дивилися на нього. Він подякував їм, але він знав, що повинен піти. Їх великодушність у такій жахливій потребі торкнула його серце.

Двадцять кілометрів від дядькового господарства було місто із залізничним вокзалом. Данило вирушив туди. Можливо, поїзд був би його порятунком. Місто було не набагато краще, ніж село Данила, хоча не всі голодували. Вулиця була переповнена спухлими людьми. Але був і ринок і кіоски де продавали продукти харчування. Російськомовні городяни продовжували свій повсякденний бізнес, здавалося б, не відчуваючи тих нещастя та жахів навколо них.

Данило підійшов до першого прилавку: "Скільки за це?" - запитав він, вказуючи на буханку білого хліба. – "Більше, ніж ти можеш заплатити", - відповів чоловік за стійлею, оцінюючи одяг Данила з домотканої матерії. – "А що у вас є що я можу собі дозволити?" - запитав Данило. І він розгорнув саме дорогоцінне що він мав - срібну ложку.

Чоловік оглянув її холодним, оцінюючим поглядом. "Я візьму це за це", - сказав він, і він дав невелику хлібину. Це був хліб з самого дешевого борошна та самий чорний, коли він коли - небудь їв.

Данило не міг сперечатися. Він віддав ложку і схопив хліб, відриваючи від нього шматок на місці і пожираючи його. Майже відразу він почув себе трохи міцніше.

Але Данило все роздумував про те, скільки він заплатив за цей хліб, і як мало в нього залишилось щоб купити ще. Він знав, що йому доведеться вирішувати, як дістатися до більш безпечного місця.

Проходили дні, і Данило майстерно навчився красти хліб з прилавку. Він також навчився, як уникати членів Комуністичної партії, які патрулювали вулиці, шукаючи таких сиріт як він сам.

Переважно патрульні утримували настирливий натовп голодуючих дітей від ринку, але одного дня їх амбіції посилюлися. Вони методично

обшукували вулиці і відловлювали кожну останню дитину. Данило побоювався за своє життя, адже він та інші діти потрапили у порожній склад навпроти залізничного вокзалу. Коли двері закривалися і зачинялися ззовні, темрява огортала нещасну групу. Більшість з них були занадто слабкими і виснажені щоб сперечатися. Навколо Данила, малюки згорталися в м'ячки та засинали. Вікна складу були пофарбовані фарбою, і звичайно ж нічого не було видно що відбувалось ззовні. Але Данило мав ніж. Він витягнув його з поясу і пошкрябав трохи по вікну, щоб хоча б дивитися одним оком.

Те, що він побачив, вразило його. Офіцер Червоної армії стояв посередині площі за тимчасовим столиком. За ним була стійка того, що виглядало як українське народне вбрання (костюми). Офіцер мав металеву коробку і аркуш паперу на столі. Сформувалася лінія з міського населення. Офіцер відмічав щось на папері, і давав щось кожній людині. Виглядало це як гроші з металеві коробки, а потім людина йшла і вибирала собі костюм. Що ж вони робили? Данило дивувався. Ставлять п'єсу? Більше десятка людей переодягнулися. Данило втратив інтерес. Як і інші мешканці складу, він знайшов вільне місце на підлозі, згорнувся у м'ячик і заснув.

Він прокинувся дещо пізніше. Ззовні доносився жахливий, лякаючий, якийсь нелюдський звук. Це було так жахливо, що Данило майже побоявся глянути у вікно, але цікавість взяла своє. Він підповз до того маленького саморобного віконечка та подивився на вулицю.

Там, всього за тридцять футів від нього, було те, що могло бути тільки поїздом. Він виглядав як монстр, який дихав вогнем. Данило здригнувся від страху, коли ця величезна істота закричала на зупинці.

Як тільки його серце перестало тремтіти від страху, Данило почав вивчати цю дивну штуковину детальніше. Вона складалася з окремих коробок на колесах, які з'єднувалися як ковбаски.

Одна з цих коробок була лискуча, а з боків величезні скляні вікна. Навіть зі складу, Данило міг побачити, що вікна вагону поїзду були або пофарбовані, або обклеєні папером. Дивно, думав Данило. Може це щоб перевозити сиріт?

Відкрилися двері і чоловік у формі вистрибнув. Він стояв біля нижньої частини дверного прорізу, доки не з'явився набір металевих сходів, які досягали землі. Майже відразу кілька добре відгодованих дорослих людей вийшли з поїзду на платформу.

Данилові достатньо лише було поглянути на них, щоб зрозуміти що ці люди були іноземцями. Вони були дивно одягнені, і багато хто з них носили в руках папір і щось писали в них, навіть коли сходили на платформу. Там був також офіцер Червоної Армії, який змішався з групою.

Наче на замовлення з'явилася група городян. Данило був шокований, побачивши, що ці люди були одягнені в українські народні наряди. Всі вони виглядали здоровими і добре нагодованими. Одна молода дівчина підійшла до іноземців і привітала їх традиційним караваєм та сіллю. Оскільки цей спектакль був розіграний, інші поставили на площі стіл і накрили його вишитою скатертиною. Вони закликали іноземців сісти за стіл. Тоді актори винесли підноси та блюда з паруючою їжею. Данило ледве стримував злість, коли він дивився на добре вигодованих іноземців, які впихували в себе ще більше. Що це все було?

Незабаром люди повернулися в поїзд, і він відійшов від станції. Через кілька хвилин після цього партійний товариш підійшов до складу, вийняв болт і широко відкрив двері.

"Фу," пробурмотів чоловік по-російськи.

"Ви що хохли не миєтеся?"

Данило та інші кинулися хто куди. Недостатність гігієни найменше турбувала їх.

Проходили дні. Прибували інші поїзди, але вони перевозили товари, а не людей. Деякі з них були з деревом та вугіллям; деякі були порожніми. Данило спостерігав, як діти, такі як він, стрибали в ці відсіки, в той момент коли члени Комуністичної партії не бачили. Найчастіше товариші компартії обшукували вагони, перш ніж вони відійдуть. Зрідка кому вдавалось так втекти. Данило знав, що йому доведеться в найближчий день потрапити на поїзд. Будь-яке місце було б краще, ніж тут.

І так одного дня пощастило йому. Поліція обшукувала вулиці, відшукуючи кожну безпризорну дитину. Данило знав, що новий пасажирський поїзд мав прийти. Цікаво чи знову буде нова вистава? Поліція не ризикне шукати малих сиріт у пасажирському вагоні, адже це видало б їх. Адже голодних дітей не існує! Він зник з вулиць і заховався на околиці міста. І Данило дочекався той поїзд. Коли пролунав сигнал, він повернувся в місто, переконавшись, що його ніхто не бачить. Йому не треба було хвилюватися, адже вся увага була прикована до видовищних розовощоких українців та смачних паруючих страв, якими вони їх частували. Двері вагону були відкриті. Данило дочекався коли чоловік у формі відвернувся. Він прослизнув у середину. В секунду він опинився в поїзді. Там були 2 ряди м'яких

сидінь та піч для вугілля в самому кінці вагона. Він швидко заховався за пічкою.

Трохи пізніше він почув кроки. Данило боявся виглянути, щоб побачити чи часом це не був офіцер Червоної Армії, який бачив як він прослизнув у поїзд або просто один з пасажирів. Він намагався тихо сидіти. Він намагався майже не дихати. Чийсь кроки прозвучали голосніше і Данило зрозумів, що ця людина стояла прямо перед пічкою. Страх пройшов крізь нього. І ось він почув голос молоденької дівчинки яка говорила російською. “Вони знайдуть тебе тут”. Данило завмер від страху. Він дуже сподівався, що якимось чином вона не зверталася до нього. Але ні, якраз до нього, адже чиясь рука була на його плечі. “Я бачу твоє плече, так само як день”, сказала вона. “Було-б краще, якби ти заховався ось тут”. Данило насмілився поглянути. Добре відгодована дівчинка його віку стояла прямо перед ним. Її ручка в рукавиці показувала на місце під сидінням. А потім вони почули голоси, дуже близько від відкритих дверей вагону. “Треба поспішати”, вигукнула дівчинка. Данило швидко вискочив із-за печі і закотився під сидіння. Дівчинка запхала свій багаж під лавку, щоб захвати його, а потім сіла зверху. Як же так, що вона захотіла допомогти йому? Можливо дівчинка здерла трохи фарби з вікна та побачила правду, коли її батьки не бачили цього? Скільки ж інших насправді знали, що відбувається в Україні, але все ж таки обирали виставу?

Данило всівся під лавкою і озирнувся. Він помітив що однією з речей, які вона поклала під сидіння був кошик покритий скатертиною в клітинку. Він почув запах ковбаси, сиру та хлібу. Коли зайшли інші пасажирів у вагон, живіт Данила голосно забурчав. Він молився, щоб

ніхто цього не почув.

Трошки пізніше пролунав сигнал і поїзд пішов зі станції. Данило почув як контролер перевіряв квитки пасажирів. Коли він пішов, Данило закрив очі і спробував заснути, але аромат їжі поряд з його носом переміг. Він дотягнувся до кошика і витягнув довгий шматок ковбаси, копченої ковбаси. Майже втрачаючи свідомість від голоду Данило витягнув ніж з ременя і відрізав шматок м'яса. Він вкусив його і жував з насолодою. Він з'їв ще декілька шматочків, а потім поклав назад до кошика. Проходили години, але згадка про чудову смачну ковбасу не давали йому спокою. Ну не міг він не взяти ще. Він з'їв цілий шматок ковбаси, і лише потім зрозумів це. Як би він хотів з'їсти хліба та сиру! Але сила волі зупинила його. Добре що він так зробив, адже декілька годин пізніше він побачив як чиясь рука полізла до кошика видаючи Данила будь-кому хто поглянув би вниз. Дівчинка швидко пересіла, щоб прикрити його. “Рейчел, ти маленька обжера!” сказав чоловічий голос. “Ти з'їла всю нашу ковбасу!” “Вибач тато”, сказала дівчинка. “Я була такою голодною, а вона так добре пахла”. “Наступного разу спитай, може хтось захоче шматочок, перед тим як ти проковтнеш цілий шматок”, сказав чоловік роздратованим голосом. “Добре”, відповіла вона покійрно. Поїзд їхав і пройшла ніч. Данило заснув і прокинувся лише тоді коли поїзд вже стояв. Шлунок Данила болів з подвійною силою із-за того що він з'їв усю ковбасу. Йому треба було негайно випустити гази, але він боявся, що це розбудить людей, які спали у вагоні. Відкрилися знову двері вагону. На платформі стояли чоловікі та палили.

Навіть не знаючи, що робити далі, Данило викотився з місця де він

ховався, вискочив з вагону ледве тримаючись на ногах, які затекли від того, що він просидів в одному і тому самому положенні тривалий час. Офіцер у формі на платформі намагався схопити його за комір, коли він біг, але все-таки Данилові вдалося втекти. Він все біг і біг якомога далі від поїзда. Аж потім, коли біль вже не дав можливості йому бігти далі, він впав на землю в агонії та голосно випустив газ. Йому одразу стало легше. Він озирнувся і зрозумів, що залишився самий самісенький. Була глибока ніч. Він скрутився та заснув. Прокинувся вже він коли відчув як яскраве сонце відкриває йому очі. Данила намагався піднятися, але зрозумів, що замерз від холоду. Він почав розтирати руки та ноги, щоб повернути кровообіг. Так він зміг піднятися, озирнувся щоб побачити куди ж він прибув. Поїзд вже давно поїхав і Данило опинився посередині нічого. А ні будинку, а ні поля, ні села навкруги. Лише миля за милею самі степи. Данило повернувся до колії, щоб дочекатися іншого поїзда. Минали дні. Єдине, що він міг з'їсти це були якісь коріння, комахи та трава. А як же він мріяв про чудову ковбаску!

І ось пройшов поїзд, але не зупинився. Данило біг поряд і намагався вскочити у порожній вагон. Він був настільки голодний доки дочекався коли поїзд приїхав на станцію, що Данило ризикнув вийти і пошукати їжу. Він вийшов з поїзда, коли солдат Червоної Армії схопив його за комір.

“І куди ми зібралися?” Данило вже бачив долю дітей, яких зловили, тому він швидко вигадав правдоподібне виправдання. “Я був у друзів і повертаюся додому”. Солдат подивився на Данила зверху вниз. Він не повівся на його історію. “Пішли зі мною”, сказав він. Він взяв Данила до вантажного вагону, який був знятий з рельсів і запхав його у

відкриті двері. Вагон був переповнений брудними та виснаженими сиротами. У вагоні не було а ні їжі, а ні води, ні навіть горщика, щоб сходити в туалет. Солдат закрив двері за Данилою. Кожного дня помирало декілька дітей. Двері відкривали, щоб витягнути померлих, а живих випускали, щоб ті лише сходили в туалет. Їжу приносили, але іноді, але не частіше ніж через день. Данило помітив що його ноги почали знову спухати і це означало що голод знову давав про себе знати. Він обдумував про те, щоб втекти під час походу до туалету, але знав що сили в нього не було це зробити. Його єдиною надією було лише тихо лежати і сподіватися щоб подумали що він вже помер. Він відчував що його торкаються кісточки та руки і підкидають вверх над курганом померлих. Він стримував себе щоб не плакати. Він побачив так багато мертвих за своє коротке життя, що це аж здивувало його на скільки засмученим він був. Ну що ж за монстри були ці поліцейські, що вважали людей як Данила нічим більшим ніж сміття, яке можна викинути?

Візок гурконув від вантажного вагона, і Данило відчув, як він коливався взад і вперед, недбало схиляючись до маси людських тіл. Солодкий, хворобливий запах гнилих тіл обгорнув його. Візок відтягнули від залізничного депо, далеко від села в невідому темряву. Данило поринув у неспокійний сон.

Візок важко зупинився, і Данило змушений був тихо лежати. Раптом він відчув кінець візка, а потім він і тіла впали в яму. Порив свіжого повітря огортав Данила, і запах гнилих тіл на короткий термін змінився гострим струменем свіжозакореного чорнозему. Аромат

повернув спогади про його сімейне поле. Кожну весну і літо той самий чудовий аромат багатих чорноземів був у повітрі під час посіву та врожаю.

Чарівний запах швидко згас, коли вага трупів з дна візка впала на нього, повністю покривши його. Данило лежав посеред мертвих, що здавалося йому годинами. Він боявся відкопати себе. А раптом ті хто збирають тіла залишилися там? Але він ще більше боявся залишатися там, де він був. Він знав, що, якщо він впаде в несвідомість, він задихнеться. Коли він вже не міг більше чекати, він повільно пробився наверх. Він пригадав, що комісари у селі поливали розчином масові могили, щоб вони швидше перегнівали. Тому, коли Данило відчув, що він був близько до верхнього шару, він повільно перевертав кожне тіло, не торкаючись верхньої поверхні щоб не опіктися від кислоти. Коли він нарешті прорвався, він був радий за те що передбачив. Різкий запах кислоти висів у повітрі.

Все ще було темно, але Данило бачив що ранок був дуже близько. Темінь ночі виглядала практично блискучою порівняно з пекельною темнотою на дні ями. У світі місяця, Данило подивився на свої руки та ноги. Він жахнувся від того наскільки спухшими вони були від голоду. В нього було дуже мало часу. Якщо він нічого не знайде поїсти, він помре.

Він побачив силует величезного пагорбу свіжозакопленої землі. Він придивився уважно і побачив що яма була викопана в пустому полі селянина. Данило зрозумів, що він стояв самісінько серед поля засіяного картоплею, яка просто залишилась у землі, але частково знову проросла. Декілька сміливих саджанців проросли самі по собі і

починали псуватися. Ну що ж це таке? Селяни вмирили від голоду посеред такої багатой та подючої землі, яка практично сама себе засіювала.

Пагорб виявився найліпшим місцем щоб глянути навкруги. Як тільки Данило знайшов першу картоплину, він дістав ніж і зішкрябав з неї бруд. Він врзався в неї зубами. Смак соковитої сирій картоплі наповнив його рот. Вона смакувала майже так добре, як і ковбаса у поїзді. Він з'їв картоплину і викопав ще дюжину, яку сховав у себе під сорочкою. Його ноги ще болісно були спухшими у взутті, а його руки були такими великими, що йому довелось прикласти сили, щоб змусити їх працювати. Але Данило знав, що набряк поволі піде, адже він щось таки з'їв.

Найважливішим було зараз втекти подалі від ями та сховатися до приходу дня. Данило також знав, що погода змінювалась. Якщо йому треба було пережити зиму, йому потрібен був тепліший одяг. Він повернувся до того самого місця звідки він виліз. Тут, облиті кислотою перевернуті тіла, показуючи незнівчені тіла шаром нижче. Зі страхом Данило зробив крок у середину, де були тіла і почав шукати тепліший одяг. Примарні обличчя дітей із запавшими очима, чоловіків та жінок, які постарили раніше свого часу, дивилися на нього. Комок підкотився у Данила в горлі, коли він стояв, охоплюючи його смутком. Хто оплакував тих безвинних, які лежали гурмою як сміття у сільському полі? Данило поклявся собі, що виживе, не тільки за ради себе і своєї родини, а і за ради тих, хто помер. Померлі були одягнені у лахміття, нічим не ліпше ніж він сам. Так він збирав кількість, знімаючи декілька зношених пальто, одягаючи їх один на одне. Він намотав ганчірки на взуття для того щоб було тепліше, а також щоб тримались.

А потім він пішов втомленими ногами в єдиному напрямку, який він знав - подалі.

Він тинявся, блукав несамовито протягом декількох днів, та жив на шматках картоплі. Одного дня картопля закінчилась. Він дістав свій ніж, щоб викопати із замерзлої землі коріння та кору.

Коли він побачив колії, він почав прямувати ними. Одного дня вони почали вібрувати під ногами. Коли поїзд прийшов, він рухався так повільно, що він вскочив у вантажний вагон на ходу. Дні змішувалися, один на одним, як Данило стрибав з поїзда на поїзд. Іноді він попадав у вантажні вагони, які вже були заселені одним чи двома сиротами з впавшими від голоду очима.

Він дізнався, що Голод закінчувався на межі річці Збруч. Він почув розповіді про тих, хто врятувався від куль солдатів і перейшов на інший бік. Та сторона була таємницею, але Данило переконався, що вона мала бути кращою. В іншому випадку, чому б солдати намагалися перешкодити їм переправитися?

Він їздив по напрямках до річки Збруч. Коли він туди потрапив, це був морозний холодний день, і він бачив солдатів, які стояли посеред дерев вздовж крижаних берегів. Данило вискочив з вагону і сховався в кущах, поки поїзд не зупинився. Зі своєї схованки він спостерігав за рухами солдатів.

На станції була група солдатів Червоної Армії. Данило спостерігав, як поїзд зупинився. Солдат підійшов до вантажного вагону, з якого він щойно вийшов і заглянув всередину. Спасибі Богу, що він вирішив

вистрибнути раніше! Данило рушив від куща до куща, пробиваючись вниз і далеко від вокзалу. Там були солдати, наскільки він міг бачити, але в нього не залишалось іншого вибору, як продовжувати рухатися. Сама річка майже повністю замерзла в багатьох місцях.

Відійшовши далі від вокзалу, Данило опинився на березу річки. Його найбільшим завданням було сховатися. Земля біля річки Збруч була в основному прозорою, відкритою та засніженою, тому навіть його сліди зрадили б його втечу.

Протягом дня він ховався за кущами, які він знаходив. Він пересувався під прикрикриттям ночі, роблячи кожен крок спокійно і ретельно. Коли він дістався далі і далі від залізничного вокзалу, він побачив, що солдатів було менше, але вони все ще там. Він також зауважив, що солдати приділяли особливу увагу районам річки, які були вужчими, та частинам, що були більш-менш замерзлі.

Після кількох днів подорожування вночі та приховування днями Данило міг побачити зміни в річці. Вона стала набагато ширшою. Його серце впало. Ну як же він коли-небудь потрапить кудись? Крокуючи, він побачив невеликий острів у середині річки. Він був досить великий, щоб тримати близько десятка дерев, але по краях була глибокі хащі. Найбільше річка виглядала замерзлою прямо на краю маленького острова. Темнішало, і Данило не бачив а ні жодного солдата за кілька сотень метрів. Чи повинен він скористатися цією нагодою?

Перш ніж він міг подумати надто обережно, він кинувся до березу річки і сробував лід. Він тримався твердо. Поглянувши під ноги, він побачив інші сходи на снігу. Можливо, це була ознака успішної втечі?

Він поцілував обручки своїх батьків на вдачу, а потім кинувся до острова. Він знав, що він буде як на долоні на сотні ярдів навколо: чорна пляма на білому льоду.

Але який вибір він мав?

Коли він був настільки близько до острова, що міг майже дотягнутися і доторкнутися до нього, він почув постріл за ним. Він відчув гострий біль у плечі. Данило кинувся в кущі подалі від острова, і знову більше почув постріли.

Раптом він чув пронизливий крик. Він лежав, не сміючи рухатись, чекаючи коли дощ із куль закінчиться, який би міг пробити його лахміття. Він почув кроки, що тікали від нього, а потім ще один крик. Він не наважувався подивитися.

Крадькома він побачив, як з острова втекла тоненька як кістка жінка назад до землі голоду. В руках вона тримала сверток, забарвлений кров'ю. Данило зрозумів, що жінка та її дитина ховались на острові незадовго до його появи. Він дивився з жахом, як жах-божевільна мати підбігла до солдата і поклала тіло своєї мертвої дитини йому під ноги. Потім вона кинулася на солдата, стукаючи кулаками і руками. Солдат був настільки вражений, що він кинув рушницю і схопив її за руки.

Данило не чекав, щоб побачити більше. Він покотився на інший бік острова, потім перетнув лід до іншого боку річки.

Найближчі кілька днів випали з пам'яті Данила. Слабкий від голоду і несамовитий від пульсуючого болю в плечі, він якимось чином опинився у сільській місцевості на свободі.

Наступне, що він згадав було коли він опинився в безпеці. Селище, в якому опинився Данило, нагадувало йому дитинство, хоча і було трохи більш процвітаючим. Більшість хат були під стріхом, але у деяких були

олов'яні дахи, огорожі, прикрашені красивими, кругленькими візерунками, перфоровані металом.

Родина Кравчук, яка прийняла Данила як свого власного, жила у блакитно-помальованій глиняній хаті в кінці села на єдиній вулиці. Коли Данило дістався села, виснаженим і близьким до смерті, Анна Кравчук перша помітила його. Вона йшла до криниці, коли раптом помітила купу лахміття недалеко від її дверей. Вона взяла його на руки, ніби він був її власною дитиною, і забрала його додому. Вона повертала його до життя борщем та шматочками колачу (плетений яечний хліб), змазаний медом.

Куля зачепила поверхню його плеча, створюючи поверхневий прохід довжиною близько трьох дюймів. Його шаруваті тряпки застрягли разом з кров'ю і гноєм. Ганна відрізала тканину і висушила кров, очистила рану настоячкою з трав, а потім зв'язала її прохолодною, вогкою пов'язкою з хліба.

Його зуби стукотіли так сильно від холоду і гарячки, що Анна поклала його на верх пічі і огорнула його теплими ковдрами. Вночі щоб додати теплоти вона поклала двох синів спати по обидві сторони від Данила.

Данило страждав днями і днями в несвідомості. Рукописний бордюр квітів вздовж верхівки білих стін здавалася живим джерелом, його листя розтягнуте, захоплювало його.

Червоні пелюстки здавались краплями крові. Тонкі мереживні штори на вікнах невинно блукали вдень, але вночі вони рухались, як білі ручні руки, тонкі до кістки, і тріпотіли, як в останні хвилини перед смертю. Данило тримав обручки своїх батьків і молився про звільнення.

Як тільки він був досить сильним, Данило попросив Анну відвезти його на кладовище. Вона, здається, інстинктивно знала, що він хоче зробити, і тому вона взяла кілька маленьких свічок ручної роботи. Щоб потрапити на кладовище, їм довелося йти по головній вулиці через центр села.

Вони повернули наліво до читальні і перейшли через мостик, а потім піднялися на невеликий пагорб. Незважаючи на те, що це була зима, кладовище здалося прекрасним для Данила. Він заздрив тим, хто там був похований. Вони померли один за одним, і за кожним сумували і молилися окремо. Він блукав по рядах надгробків, а Анна крокувала за кілька футів. Він методично зчищав сніг з надгробків, коли йшов, і ретельно читав кожний напис. Коли він підійшов до одного з ім'ям Лариса, ком став у нього в горлі.

Він впав на коліна перед каменем і молився за нещасну сестру, яку він втратив. Анна зробила кілька кроків вперед і обережно поклала руку на плече, читаючи молитви. Потім вона впала на коліна біля Данила. Вона дала йому свічку і сірники. Він поставив свічку наверх пам'ятника, і запалив її. Тоді він помолився за дівчину в могилі, але переважно він молився за свою сестру. Він повторив свої клятви, поки не помолився за кожного з втрачених членів своєї сім'ї.

Вони йшли додому. Вже було темно.

Перекладач – Світлана Шептицька